

Daniel Goetsch. *Ben Kader*. Zürich: Bilgerverlag, 2006.

6.

Vejít do cizího bytu má v sobě vždy něco nehorázného, dokonce i když člověk otevře dveře klíčem. Nezabývá se pocitu, že se dopouští nějakého zločinu, víc než jen, že naruší domovní klid, vnikne do cizího revíru, do soukromé sféry někoho jiného, do toho prostoru, který ochraňujíc stojí mezi jednotlivcem a světem. Měl by člověk dveře od bytu za sebou zamknout? Opatrně pokládá nohu před nohu, i když ví, že tu nikdo není, možná pak o to tišeji. Vdechuje vůni, která obsahuje esenci všech cizích zvyků. Člověk prochází chodbou, pokoji, poslouchá vrzání parket, sténání dveřních pantů. Každý detail poukazuje na to, že se tu odehrává cizí život ve svém pořádku, v jeho celé okázalosti a malichernosti, život, jehož pravidla zůstávají neprůhledná, a která následují až v mánii dohnanou umíněnost, plny roztroušených zálib. Člověk narazí na stopy, artefakty, fetiše, tu řada polštářků krémové barvy, stoletá pohovka, indický dřevěný stoleček s telefonem, lampa stylu art deco, přehrávač hudby, sbírka CD, nezbytná sluchátka, tam prádelník, na něm dvě stará vydání *Le Monde*, brýle na čtení, na stěnách kresby, kaligrafie, nic figurativního, jen neoduševnělé, řekli by němečtí básníci, a samozřejmě knihovny, stovky vybledlých knižních hřbetů, naskládané těsně vedle sebe, až pod střechu monumentální vědění, ale nikde podoba člověka, jako kdyby tu vládl zbožný zákaz obrazu, dokonce i umělecký kalendář obsahuje jen barevné kompozice, Maleviče, Rothka, a stojan na deštníky z mosazi je napodobeninou dvojitě šroubovice. Čím zvláštnější předměty, tím silněji vynikne to osobní. Velkolepost osobních rozmarů nechá vetřelce působit malinkým a ubohým, přesto kráčí vpřed, kolem koupelny do kuchyně, ve dřezu špinavé nádoby, na plotně pánev se sraženými bělavými mapami od tuku, vedle načaté balení mléka. Zde se člověka zmocní podezření, že obyvatel je ze své všednodennosti náhle vytržen, neštěstí, zde se stalo neštěstí.

Jen jednou jsem byl do dneška v otcově bytě. Tehdy mi mohlo být deset nebo jedenáct let. Na důvod návštěvy jsem si už nevzpomněl, velmi dobře ale na úzkost, která mě přepadla, když jsem za ním vstoupil přes práh. Zde je nepřátelská půda, myslel jsem si. Tento byt mi byl podezřelý, protože zpochybňoval náš společný domov, byt s terasou, ve kterém jsme bydleli ve čtyřech. Opravdový domov nestrpí žádné pobočky, opravdový domov musí být omezen čtyřmi stěnami, věřil jsem tehdy. Proč otec vlastnil vedle společného domova ještě svůj vlastní, mi bylo jasné teprve později, také, že to bylo tak lepší.

Ta příležitost se pojí s jedním nedělním ránem. Jedno z těchto tichých a zdlouhavých nedělních rán, jak je každé dětství po tuctech zná. Vzbudil jsem se už v půl sedmé. Předpokládal jsem, že můj bratr, matka i otec budou ještě jako obvykle spát. Na druhou stranu jsem cítil, že se něco v bytě dělo,

i když nebyl slyšet žádný hluk. Vykradl jsem se bos z mého pokoje. Bylo léto, slunce zalilo svým světlem pokoje, důvěrně známý nábytek se jevil jak skrz změkčující filtr. V kuchyni jsem potkal matku, která v noční košili dřepěla na stoličce, předkloněna dopředu, obličej schovaný v dlaních, její ramena se třásla, nevydávala ani hlásku. Možná by mě to méně vzalo, kdyby vzlykala nebo klela. Toto tiché trpění mi nahánělo strach. S instinktem dítěte, které vidí své nedotčené dětství ohrožené, tušil jsem, co se přihodilo. Uběhly hodiny, než matka konečně vzhlédla. Její obličej byl pokrytý skvrnami, její oči napuchlé. Byl to on. Věděl jsem to, i když jsem otce nikdy coby násilníka nezažil. Když mě nebo Nadíra srovnával, stačil chladný pohled a slovo, které na nás pohrdavě vyhrkl. Nikdy proti nám nezdvihl ruku. Tělesné násilí mu, oduševnělému muži, připadalo cizí. Toho letně prosvětleného rána jsem ani sekundu nepochyboval, že mou matku uhodil. Zatímco jsem omráčen setrval v kuchyni, snažila se dělat, jako by bylo všechno jako vždycky. Učesala si vlasy, pozdvihla bradu a chtěla se mnou mluvit v obvyklém matčiném tónu. Její hlas zklamal, z jejího hrdla se dral chraptivý hlas. Kde je? zeptal jsem se. Když jsem nedostal žádnou odpověď, zopakoval jsem otázku, opakoval ji tvrdohlavě, jak to dělají maličci, když chtějí něčemu rozumět, čemu se jinak nesnaží nikdo rozumět. Ptal jsem se tak dlouho, až máma vstala ze stoličky, vzala mě za zápěstí a třásla. Tvůj táta zažil strašné věci, křičela. Nikdy to nezapomeň. Byl jsem malý sedmiletý prcek, matčina slova mi zněla matoucně, převráceně, vyložený protiklad. K tomu jsem měl pocit, že teď mi bylo něco předhazováno, i přesto, že někdo jiný ztropil hlouposti. Od té doby měl otec vlastní byt. Bydlel sice po většinu času u nás, ale vždy byly týdny, kdy přicházel jen na večeri.

Bylo jasné, který pokoj sloužil otci jako pracovní místnost. Měl jsem dojem, že cítím vůni jeho pletené bundy. V jednom nástěnném regálu byly urovnané pořadače a odborné časopisy. Vedle antikvárního sekretáře stál pult, na něm počítač se zaprášenou obrazovkou. Zapnul jsem ho. Jak se rozsvítil seznam souborů, měl jsem dojem, že zasahuju do krytu, který dělí soukromé od intimního. Byl jsem oddělen jen velmi tenkou membránou od jeho nejniternějšího. Buď upřímný otče, chtěl jsi, abych tady slídl, proto jsi mne sem poslal.

Našel jsem soubor s názvem *AS 1957*. Vytiskl jsem ho, aniž bych ho otevřel. Přisahal jsem si nečíst ani slovo. Nechtěl jsem nic vědět, protože vědění zavazuje. Od začátku jsem měl podezření, že se nejedná o příspěvek do nějakého odborného časopisu, nýbrž o osobní zápisky. Buď upřímný otče, tajně doufáš, že si to přečtu, že pak porozumím, že pro mě nabereš lidských rozměrů. Je mi líto, tati, nechci, chci tě znát jen jako tátou, ne jako člověka, ne jako stvoření hnané strachy a úzkostmi, které touží po vykoupení. Musíš pro mě zůstat tátou, ničím víc.

Šel jsem do kuchyně a ujistil se, že mléko v krabici bylo sražené. Vyhodil jsem je do koše. Zavázal pytel s odpadky a postavil ho před dveře. Nahlédl jsem do ložnice, která byla zatemněná a

byla cítit starým prádlem. Zapnul jsem lampičku na nočním stolku. Vedle Camusova *Le premier homme* ležela krabička Ludomilu, antidepressiv, jak jsem zjistil z příbalového letáku. Postel byla neustlaná a odpuzovala mne. Když umlklo bzučení tiskárny, vrátil jsem se do pracovního pokoje. Vyndal jsem listy papíru z tiskárny. Sklepal jsem je do roviny a vsunul je do připravené obálky. Byl jsem hrdý, že jsem se držel fakt.

Než jsem opustil pracovnu, objevil jsem v regálu malou khmérskou sošku, o kterou se opíraly dvě fotky, které ležely přes sebe. Na přední byla k mému údivu duna z Ain Sefry, přesně tak, jak jsem ji viděl. Ta druhá fotka, která byla zakrytá, zobrazovala matku a dva prcky v plavkách na terase, v popředí nafukovací bazén, plastický koš, gumový krokodýl: malá šťastná rodinka, za což se přimlouval i šibalský smích těch dvou prcků. K tomu se nehodil napjatý výraz matky, mladé, pohledné ženy, černé vlasy svázané, plavky na stranách střiženy, že její zaoblená stehna vynikala stejně jako její tělo vůbec, odvracela se od svých synů, jako by se chtěla ukázat ze své nejlepší stránky, ne jako matka, nýbrž jako úchvatná žena, jejíž přání jsou nesplněna, jejíž končetiny byly ohebné a jež mohla kdykoli vyskočit, zatímco vedle pózovali oba prckové rameno na rameni v jejich až k pupíku vytažených plavkách, a jak stáli, vypadalo to, že se jejich paže za zády určitě dotýkaly. Jestli se naše paže opravdu dotýkaly, jsem už nevěděl a obrázek nevyvolal žádné vzpomínky. Při důkladnějším pohledu jsem objevil otce. Ve skle balkonových dveří se schematicky zrcadlil, zrovna se chystal nás vyfotit, horní část těla přehnaně předkloněnou, oba lokty ohnuté, což jen dokazovalo, jak byl nezkušený. Nikdy nefotil. Pravděpodobně byla toto jediná fotka, kterou kdy vyfotil, pravděpodobně tušil, že bude později vyhnán do svého vlastního bytu, a tak udělal v moudré předtuše toto jedno foto, aby ho jednou postavil do poličky.

Zamknul jsem za sebou dveře od bytu. S pytlek odpadků v jedné, s obálkou ve druhé ruce, jsem sešel ze schodů. Ptal jsem se, proč otec takto nežil už vždy. Proč si s tím nevystačil? Úplně oduševnělé bytí, ústraní ve cti? Proč zakládal rodinu, proč kolem sebe nashromáždil lidi, se kterými nevěděl, co si počít? Otcův život se mi vnucoval jako koule, která byla přirozeně do sebe uzavřena a rozpadala se do dvou hemisfér: Buď se nacházel na katedře orientalistiky nebo seděl v křesle a ze sluchátek poslouchal Mahlerovy symfonie. Hudba vyplňovala jeho volný čas, katedra jeho život. Vždycky byla řeč o katedře: Táta je na katedře, táta musí zítra brzy ráno na katedru, na katedře je hodně práce, na katedře jsou rozpory, katedra je světově proslulá, v novinách se píše něco o katedře, to je pan Buchmann z katedry, to je paní Müllerová-Merdaciová z katedry, to je telefonní číslo katedry, když budeš hodný, vezmu tě na katedru. Ať na katedře nebo v křesle, byl nedosažitelný. Potřeboval nás, jeho nejbližší, nejvš jako kulisu, aby svůj všední den vyšperkoval něčím živoucím. Jiní si proto pořídí akvářko nebo pokojové květiny, on rodinu. Občas, když se probral ze svého

zahloubání v křesle, sluchátka ještě nasazená, upřeně a překvapeně se na nás koukal: Co tu tyhle dělají? Že ho matka po čtrnácti letech opustila jí nemohl mít nikdo za zlé, kromě možná obou nedorostlých synů, kteří se cítili poněkud opomenuti.

9.

[...]

Zatímco jsem se vnitřně připravoval na budoucnost, která mi slibovala dítě a místo na univerzitě, přišel onen zmíněný dopis z ministerstva. V něm bylo zhruba napsáno, že jsem jako expert žádaný v Alžírsku, stát potřeboval lidi s mými vědomostmi a zkušenostmi, moje služby měly být značně oceněny. Podtext byl jednoznačný: Vyhovím-li, bude místo vedoucího katedry na univerzitě v Lyonu jisté. Připouštím, cítil jsem se poněkud poctěn, a mimo to: Jak jsem mohl státu moje služby odepřít? Dopis zněl spíš jako úkol, a stát tehdy vypadal jako by opravdu potřeboval pomoci, Čtvrtá republika se klátila, každých pár měsíců se měnila vláda, v parlamentu byli komunisté nejsilnější stranou. Tak mi nezbývalo nic jiného, než se v únoru 1957 rozloučit se Sorbonou a Claudinou a nastoupit na loď do Alžíru.

Po dvaceti osmi letech jsem měl to bílé město znovu spatřit. Matné vzpomínky, vybledlé fotografie mne dostihly, jak jsem jako šestiletý chlapec stál vedle svých rodičů u zábradlí zadní paluby, jak se gigantický kamenolom z bílých domů pořád zmenšoval. Ted' jsem stál na přední palubě, a stejný obraz se zvětšoval a nakonec vyplnil celý můj výhled. Město neztratilo nic na své velikosti. Z lodi jsem měl výhled na přístav s doky, jeřáby a nákladní lodě, nad tím se táhnul přes římské oblouky bulvár, mohutné koloniální fasády, vysoké arkády, na to navazující do sebe zaklíněné domečky Kasby, zmatek z uliček a schodů, a zatím bujela sídliště, vilové a chatové čtvrti až přes kopec, bezhlavé vyobrazení, organicky vyrostlé, jež spolklo epochy a kultury. Byl jsem dojatý, ale také na pozoru.

Na molu mě čekali dva vojáci. Odvezli mě na velitelství, kde jsem v příštích měsících měl bydlet a pracovat: vila s udržovanou předzahrádkou, trpasličími palmami, mangrovy, obehnané vysokou zdí, která byla chráněna ostnatým drátem. Celá část ulice byla nejpřísněji střežena výsadkáři v bojových uniformách. Nedbale nosili samopaly ve výši hýždí. Očividně se cítili být ve svém živlu. Co jsem čekal? Univerzitní knihovnu, sbírku rukopisů? Musel jsem si přiznat, že se do budoucna budu pohybovat v neprohlédnutelných vojenských kruzích.

Zavedli mě do kanceláře. Na stěně visela trikolora, od svého stolu vstal do hněda opálený důstojník a s nataženou rukou vykročil směrem ke mně. Kapitán Sassini. Musel být v mém věku. Přátelství, s kterým mě pozdravil, mi připadalo tak umělé jako jeho obličej a účes na ježka. Nabídl mi

židli, posadil se, položil obě předloktí na stůl a hlavu nahnul na stranu. Ovládal své tělo, každé z jeho svalových vláken se ho zdálo poslouchat. Teprve když mi začal vysvětlovat můj úkol, ubíhal jeho pohled neklidně po spisech, které ležely před ním. Kecal něco o kultuře, mentalitě, psychologii. Očividně mu nebyla moje úloha zcela jasná, zůstaly mu určité pochybnosti. Řekl, že jsem přidělen k zvláštní jednotce. Zeptal jsem se, co bych přesně měl dělat. Místo odpovědi postavil spis kolmo k okraji stolu. Doufal asi, že na to přijdu sám. V principu to bylo jednoduché, nemělo být žádných otázek, byla jen nařízení, podle kterých se bylo nutné řídit. Vstoupil jsem do zrcadlově zvráceného světa. Zatímco pro mě jako vědce byly otázky nezbytné, byl kapitán Sassini zvyklý zastavit otázky na jazyku, trochu je přežvýkat a zase je spolknout. Byl až do svého nitra vojákem.

To byl alespoň můj první dojem. Jak se později ukázalo, Sassiniho jsem podcenil. Měl své přesvědčení, za které také mimo službu bojoval. Byl jedním z prvních důstojníků, kteří se v roce 1961 přidali k revolučním generálům, prý byl při zakládání OAS a podílel se na atentátech proti Arabům a smířlivým Evropanům, nakonec byl odsouzen k smrti a unikl přes Španělsko do USA, kde během války ve Vietnamu inspiroval americké generály k operaci Fénix. Sassini, voják, který si byl vědom svých povinností, se prý změnil v zuřivého vůdce samostatně působících ozbrojenců. Ale pravděpodobně to nebyla žádná proměna, ale přirozený vývoj: Po otupělém životě červa následuje zakuklení, a nakonec se vylíhne celistvé stvoření, v tomto případě voják, který sám od sebe masíruje tam, kde se zabíjí. Každopádně mi připadal Sassini při našem prvním setkání mnohem méně hrozivý, než později při pohledu zpět.

A co ve mně měl? Ptal jsem se sám sebe. Falešného spřízněnce? Nutné zlo? Nebo jen vyumělkovanou tvář příšery, které dělal on čestný obličej? Ke mně se choval korektně, s dávkou kamarádkosti, i když jsem byl civil. Dával mi svoje cigarety a tvrdil, že bych na kapitána neměl zapomínat. Hned první den mě provedl různými místnostmi velitelství. Vila musela před svou rekvizicí poskytovat domov zbohatlé rodině, o tom svědčil severoitalský stavební styl ze třicátých let, k tomu několik maurských ozdůbek, sloupky a oblouky. Zatímco jsem běhal za Sassinim, přepadla mě dobrodružná představa, že jsme mohli na gymnáziu sedět vedle sebe. Mohli jsme se smát stejným hloupostem, mohli jsme přečíst stejné knihy, mohli jsme si projít stejnými zostuzeními. Nakonec by jeden následoval druhého na své životní cestě. Šli bychom v jeho nebo v mém směru? V nejvíce kancelářích se konal obvyklý výslech, pořád stejný obraz: Poručík sedí za stolem, kouří, sem tam si udělá nějakou poznámku, před ním magnetofon, jakož i popelník, naproti němu Arab, který znepokojeně pošilhává po zápiscích a který se snaží špatnou francouzštinou a vzdušnými gesty ospravedlnit, v pozadí voják, který znuděně upravuje lemování leopardí uniformy. Sassini vypadal, že mi chtěl ukázat, že se zde odehrávají spravedlivé věci. A opravdu se většina případů řešila tak, jak od

vyšetřování očekáváme, drobná policejní práce, dotazy, z kterých se člověk zpotí, bezcenné protokoly pro regál se spisy. Jinak se ale postupovalo u závažných případů. Odmítl-li zatčený vypovídat, poukazovalo to na to, že byl ve spojení s nepřítelem. Nepřítelem byla Fronta osvobození. V tajném dopise nařídila svým lidem, aby alespoň tři dny mlčeli. Za tři dny si mohl nepřítel najít jinou skrýš, nový sklad zbraní, mohl naplánovat nové útoky. Tři dny mlčení znamenaly vítězství pro nepřítele. Když tedy někdo mlčel, byl umístěn v podzemí, do tzv. pykací místnosti s holými sklepními stěnami, žárovkou na stropě a cementovou podlahou, která se snižovala do středu, kde byl kanálek. Když jsem do této místnosti poprvé vkročil, měl jsem dojem, že něco cítím, i když jsem nemohl vědět, jak něco takového voní, a za druhé se podlaha a stěny sprchovaly mýdlovou vodou. Sassini se na mne otočil a tvrdil, že ani on to nemá rád, ale že nemají jinou volbu.

Nevím, kolika z těchto tzv. přísných výslechů jsem přisedal. Konaly se denně. Když jsem měl štěstí, seděl jsem v jedné z kanceláří v přízemí a překládal, co nějaký arabský kupec, který měl tu smůlu, že bydlel v Kasbě, povídal. Nejčastěji jsem musel dolů do zповědního pokoje, často pozdě večer. Chodby byly začazené, v bednách se hromadily prázdné láhve od piva, přes kovové dveře byly slyšet nadávky, rány a výkřiky. Pracovali ve dvou, bretonský poručík a skoro dvacetiletý voják, bojovou uniformu měl až k pupíku otevřenou, rukávy vyhrnuté, a na cementové podlaze se svíjel polonahý Arab. Všechno jsem viděl. Viděl jsem jeho napuchnutý obličej, namodralé rty, stopy po ohni na jeho levém uchu. Viděl jsem, že se pomočil a nadělal do kalhot. Viděl jsem, jak se v něm něco stáhlo, zmenšilo, scvrklo. A teď jsem mu měl arabsky vysvětlit, že se jeho ženě a dětem daří dobře, že ho touží vidět, že nemohou pochopit, proč kryje ty zbabělé teroristy. Měl jsem ho ubezpečit, že jsme všichni bratři a že chceme spolu žít v míru. Měl jsem chválit velikost Alláha a citovat několik sůr, které odsuzují zabíjení člověka. Měl jsem s ním mluvit jako člověk k člověku, zatímco poručík připravoval dráty a svorky. Bylo to nemožně nesmyslné a trvalo to až hluboko do noci.

Sassini se objevil teprve v konečné fázi. Nikdy sám nezasahoval, alespoň ne v mé přítomnosti. Opíral se o dveře a pozoroval skoro trochu odmítavě, jak jeho podřízení zpracovávali Araba, který na to takzvané sezení byl připoutaný na dřevěném prkně a na levém uchu a na palci měl upevněné svorky. Poručík lusknul dvěma prsty, voják, aniž by vzhlédl, zapnul elektrický vypínač na generátoru, Arab se vzepjal ve svých poutech, vydával ostré výkřiky, házel hlavou sem a tam, třásl všemi údy, vypadal jako by chtěl vyskočit z kůže. Tíše, řekl příležitostně Sassini, uklidněte se, chlapci. To mu dodávalo dojem spravedlivé instance. Dokonce i já jsem byl v těchto momentech rád za jeho přítomnost. Sice se pochechtával, když jsem si držel kapesník před nosem nebo rukama tlačil na uši, ale moji práci se zdálo, že respektuje. Hned, jak jsem byl na řadě, putoval jeho pohled od týraného,

který zmaten, visel na mých rtech a určitě se sebe ptal, jak se to stalo, že tady uprostřed pekla, zazněla jeho řeč. Sassini mi nebránil, nikdy se nezapojoval, dal mi pocit, že mám jeho plnou důvěru. Když jsme ve tři ráno vyčerpaní opouštěli sklep, položil mi občas ruku na rameno.

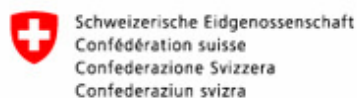
Brzy mi vysvitlo, proč vybrali mě. Jako tlumočníka mohli zaměstnat kohokoli, zde bylo dostatek Arabů, kteří mluvili oběma jazyky nebo ojedinele i Evropané, kteří by za chleba vykonali každou špinavou práci. I moje znalosti v oboru, moje vědomosti o arabské kultuře, moje cenné vedení, kterému jsem se naučil ve vsi nevinnosti, nebylo tak žádané. Parašutisté měli dostatečné instrukce, znali symbolickou sílu určitého jednání, věděli, že se Arabové báli psů, protože je považovali za nečisté, věděli, že pro Araby je homosexualita tabu, že zostuzená žena otrásala sociálními vazbami, věděli toto i mnoho dalšího a uměli to efektivně využít, na to nepotřebovali žádného orientalistu. Naopak potřebovali někoho, kdo vzbuzoval důvěru, kdo po mučení vnesl do záležitosti rozum, někoho, kdo by s Araby mluvil jako jeden z nich, a kdo si osvojil jejich identitu, tak aby byl Arab znejistěn, aby už ani nevěděl, kdo je přítel, kdo nepřítel, kdo on sám. Zatímco vojáci ničili jeho tělo a jeho myšlení, zničil jsem já jeho identitu.

Přeložily Bianca Lipanská a Petra Nichtburgerová.

Daniel Goetsch

Narozen v roce 1968 v Curychu, žije v Berlíně. Studium práv na univerzitách v Curychu a Toulouse. Publikuje od roku 1995 – romány *Aspartam* (1999), *X* (2004, Výroční cena kantonu Curych) a *Ben Kader* (2006). Spolupracuje s divadlem (autor rozhlasových a divadelních her, např. *Mir*, *Kurzwele* a *Ammen*). Daniel Goetsch je členem Švýcarského svazu spisovatelek a spisovatelů.

Čtení je součástí autorova rezidenčního pobytu v rámci evropské sítě literárních domů **Halma**, stipendium bylo poskytnuto švýcarskou nadací **Pro Helvetia**.

prohelvetia

